

WSTĘP

Zachętą do powstania książki *Nowe życie w mieście? Dylematy rewitalizacji* była obserwacja przemian zachodzących współcześnie w przestrzeni miejskiej w Polsce. Przemiany te realizowane są często pod szyldem „rewitalizacja”, co – jeśli weźmiemy pod uwagę etymologię tego słowa – oznaczać ma, że ich celem jest ponowne tchnienie życia w zdegradowane obszary tkanki miasta. Tymczasem, okazuje się, że efekty procesów rewitalizacyjnych nie zawsze spełniają wiązane z nimi oczekiwania.

Niestety, projekty zmierzające do przebudowy dzielnicy w jej aspekcie społecznym i materialnym można ocenić po pewnym czasie, po zakończeniu ich realizacji, także jako dewitalizacyjne. Zamiast przynieść odnowę, mogą bowiem utrzymać w mocy dawne, patologiczne praktyki, pogłębić marazm społeczny lub wywołać problemy, o których wcześniej w danej dzielnicy nie mówiono. Dlatego w tytule książki akcentujemy, że pozytywna zmiana nie jest jedynym możliwym zakończeniem scenariusza rewitalizacji i że chodzi o proces wymagający podejmowania naprawdę donośnych w skutkach decyzji.

Aby wybory te uczynić łatwiejszymi, artykuły zawarte w niniejszym tomie prezentują nie tylko przykłady działań wartych naśladowania, ale również poświęcone są „czarnej materii rewitalizacji” – zagrożeniom, które mogą wiązać się z chęcią dokonywania całościowych reorganizacji przestrzeni miejskiej. Po kilkunastu latach, kiedy termin „rewitalizacja” zyskał w Polsce ogromną popularność, analizie warto poddać już zrealizowane projekty i ich zarówno pozytywne, jak i negatywne konsekwencje. Dzięki przyjęciu krytycznego punktu widzenia w ocenianiu, także dawniejszych, przykładów znaczącego wpływania na kształt substancji miejskiej można uniknąć w przyszłości szkodliwego hurra- optymizmu i przyjmowania jedynie połowicznie skutecznych wzorów działań. Z lektury książki można – mamy taką nadzieję – wysnuć ważny wniosek, że rewitalizacja jest procesem złożonym (potrzeba pracy w dobrze zarządzanym zespole), wymagającym uwagi (nie może odbywać się w chaosie) i kompetencji (konieczność uwzględnienia zarówno głosu mieszkańców, jak i ekspertów

potrafiących spojrzeć na dany problem z szerszej perspektywy). Podobne przesłanki leżały u podstaw wcześniejszej publikacji pt. *Deklinacja odnowy miast. Z dyskusji nad rewitalizacją w Polsce* (2012). W obu książkach interdyscyplinarnej współpracy patronuje socjologiczno-historyczny paradygmat w myśleniu o mieście, co znalazło odzwierciedlenie zarówno w treści artykułów, jak i w podobieństwie okładek. Dziś jednak na przypadki, przez które odmienia się fenomen rewitalizacji oraz – szerzej – odnowy, spoglądamy nie tyle przez pryzmat jego złożoności, ile efektów, jakie może on wywoływać

Książka *Nowe życie w mieście? Dylematy rewitalizacji* składa się z trzech części. W części I – Poznań. Wyzwania rewitalizacji – zaprezentowano przykłady projektów rewitalizacyjnych różnych dzielnic Poznania oraz towarzyszące im trudności, a nawet niepowodzenia. Wieloma aspektami odbudowy miasta po II wojnie światowej zajął się Roman Macyra w artykule opartym na archiwalnych źródłach. Poruszany w jego tekście problem odbudowy i rekonstrukcji, a także stosunku do dziedzictwa przeszłości znalazł się również w pracy Łukasza Skoczylasa, który – wykorzystując materiał zebrany w ramach własnych badań – pisze na temat współczesnej rewaloryzacji Zamku Cesarskiego w Poznaniu. Z kolei Marek Nowak podjął się oceny niedawnych działań rewitalizacyjnych na Śródcie, które jego zdaniem ujawniły rozejście się „realności” i „konstruktywizmu”. Innej poznańskiej dzielnicy – Łazarzowi – przyjrzała się Julia Jachowska, omawiając problem upadku lokalnej wspólnoty, gentryfikacji i stosunków między zamożną ludnością napływową a mieszkającą na Łazarzu wcześniej ludnością ubogą. Dzielnica ta stanowi dla miasta takie wyzwanie, jak ulica Święty Marcin, której współczesne problemy zostały ukazane w perspektywie wcześniejszych przemian w tekście Jacka Kubery.

Prace znajdujące się w części II – Wybrane problemy rewitalizacji miast w Polsce – omawiają wyzwania, z jakimi trzeba było się zmierzyć przy próbach odnowy Torunia, Wrocławia, Bytomia a także małych miast Wielkopolski. Andreas Billert opisuje drogi wyjścia z kryzysu historycznego centrum Torunia dotkniętego w wielu punktach dezintegracją społeczną i przestrzenną. Tekst ten, podobnie jak trzy kolejne, opiera się na doświadczeniach praktycznych, które wpisywane są w szerszy kontekst. Krystyna i Paweł Kirschke omawiają rolę, jaką dla społecznego i ekonomicznego rozwoju stolicy Dolnego Śląska odgrywać będą Dworzec Wrocław Główny oraz Zintegrowany Węzeł Przesiadkowy Wrocław Stadion, uznawane za jedne z najlepszych przestrzeni publicznych w Polsce. O działaniach prowadzonych w bytomskiej dzielnicy Bobrek oraz możliwościach, jakie daje współpraca społecznie zaangażowanych projektantów z mieszkańcami, piszą Grzegorz Gawron i Paulina Rojek-Adamek. Przykłady rewitalizacji wielkopolskich małych miast – w aspekcie przestrzennym, społecznym i ekonomicznym – omawia z kolei Rafał Graczyk.

Część III – Teoretyczny kontekst badań nad rewitalizacją – łączy teoretyczne rozważania z opisami konkretnych wyzwań stojących przed procesami rewitalizacyjnymi. Stanisław Lisiecki zwraca uwagę na rolę, jaką odgrywa wartościowanie przestrzeni w kształtowaniu procesów urbanistycznych. O potrzebie identyfikowania się z zamieszkiwanym przez siebie miastem, a zwłaszcza z jego centrum, a także o przykładach budowania i projektowania tożsamości miast w Polsce pisze Elżbieta Smolarkiewicz. Krzysztof Kwiatkowski przygląda się z kolei możliwościom zastosowania badań i teorii neurokognitywistycznych w strategiach poprawiania przestrzeni miejskiej. O tym, że wielu problemów przestrzenno-społecznych można by uniknąć, gdyby w Polsce – wzorem innych państw – wprowadzono systematyczną edukację architektoniczną, przekonuje Kinga Grzybowska. Rewitalizacja jako sposób mówienia o przemianach substancji miejskiej stanowi zaś temat artykułu Piotra Luczysa poświęconego retoryce rewitalizacyjnej.

Mamy nadzieję, że lektura niniejszej książki przyczyni się, z jednej strony, do wzrostu zainteresowania procesami rewitalizacji w Polsce, a z drugiej – do lepszego ich zrozumienia w społecznym i historycznym kontekście.

Jacek Kubera, Krzysztof Derejski

